
IV. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

УДК 657.1

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА В УКРАЇНІ

В. А. КУЛИК, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Сьогодні все більше уваги приділяється сучасним системам платежів, включаючи платежі, що здійснюються за допомогою електронних грошей. При цьому особливу увагу слід приділяти проблемам бухгалтерського обліку електронних грошей. Мета статті – розкрити проблеми бухгалтерського обліку господарських операцій, які відображають рух електронних грошей і визначити способи їх розв'язання. Більшість популярних у світі систем електронних грошей є нелегальними в Україні. Українські підприємства, що здійснюють транзакції з використанням електронних грошей стикаються з низкою обмежень, тобто ці проблеми уповільнюють розвиток ринку електронних грошей в Україні. Отже, гармонізація національного законодавства, що регламентує обіг електронних грошей в Україні з міжнародним є обов'язковою умовою розвитку ринку електронних грошей в Україні.*

Ключові слова: бухгалтерський облік, електронні гроші, ринок електронних грошей.

Розвиток інформаційних технологій, постійне зростання кількості користувачів всесвітньої мережі Інтернет, збільшення частки інтернет-торгівлі та бажання усіх учасників ринку скоротити час на проведення розрахунків – усе це стало передумовами виникнення нових засобів платежу, одним із видів яких є електронні гроші.

Проблеми використання інформаційних технологій у бізнесі та особливості відображення господарських операцій в обліку в умовах застосування мережевих технологій порушуються у працях М. М. Бенько, С. В. Івахненко, А. С. Крутової, В. О. Осмятченко, А. В. Янчева. Аналіз економічної літератури

засвідчив, що дослідженнями в галузі обліку операцій з електронними грошима займалися П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, О. М. Ширко, І. М. Вигівська, В. С. Семйон та ряд інших вітчизняних науковців.

Мета статті – визначити місце електронних грошей серед інших засобів платежу, що використовують підприємства та висвітлити облікові проблеми, що виникають у суб'єктів господарювання під час використання електронних грошей.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють випуск і використання електронних грошей в Україні, є Закон України «Про

платіжні системи та переказ коштів в Україні» та Положенні про електронні гроші в Україні № 481 від 04.11.2010 р.

Відповідно до зазначеного Закону, електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

Правове визначення електронних грошей для країн ЄС міститься в Директиві 2000/46/ЄС про започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей, відповідно до якої «Електронні гроші – грошова вартість, яка є вимогою до емітента і яка: (i) зберігається на електронному пристрої; (ii) емітується під час отримання грошових коштів у вартісному розмірі не меншому, ніж емітована грошова вартість; (iii) приймається як засіб платежу підприємствами, іншими ніж емітент».

Водночас електронні гроші не є повною мірою повноцінним платіжним засобом в Україні, оскільки чинним законодавством передбачено, що лише гривня є єдиним законним платіжним засобом на території України. Листом Національного банку України № 25-112/6750 від 07.06.2013 р. підтверджено, що електронні гроші не можуть бути прирівняні до статусу гривні, оскільки їх випускають банки і мають обмеження в поширенні та здійсненні операцій по них серед обмеженого кола осіб. Отже, згідно з українським законодавством, електронні гроші мають подвійну природу: з одного боку, вони є засобом платежу, який існує тільки в електронному вигляді, а саме як запис у спеціалізованих електронних системах (але не можуть бути прирівняні до статусу гривні), а з іншого – зобов'язанням емітента, яке має підкріплюватися гривнею.

Також, на законодавчому рівні встановлено, що:

- випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк;
- випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти;

- банк має право випускати електронні гроші на суму, яка не перевищує суму отриманих ним грошових коштів;

- банк, що здійснює випуск електронних грошей, зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача;

- порядок здійснення операцій із електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що є в розпорядженні користувача, визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України.

Відповідно до вимог Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 (зі змінами, внесеними постановою Правління Національного банку України від 19 червня 2014 р. № 378):

- банк, що має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку випуску електронних грошей узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей в Україні;

- банк, що є членом/учасником міжнародної платіжної системи і внесений Національним банком України до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем і операторів послуг платіжної інфраструктури та має намір здійснювати випуск електронних грошей на території України з використанням цієї міжнародної платіжної системи, зобов'язаний узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей.

Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України та платіжних систем, що можуть бути використані, наведено у табл. 1.

Найбільш відомими та задіяними у розрахункових операціях в мережі Інтернет є: Webmoney, RBK Money, Яндекс. Деньги, Інтернет. Деньги, E-Gold, PayPal, LiqPay, Z-Payment, Assist, EasyPay, Moneymail, INO Card, ICQMoney, CyberPlat, E-Port, E-pay, Ukash, Portmone, Fethard, враховуючи дані табл. 1, зауважимо, що більшість із найпопулярніших у світі платіжних систем в Україні не легітимні.

Таблиця 1

Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно із законодавством України

| № з/п | Найменування банку | Найменування електронних грошей/ найменування платіжної системи, з використанням якої здійснюються операції з електронними грошима |
|-------|---------------------------------|--|
| 1 | ПАТ «АЛЬФА-БАНК» | «Максі», MasterCard, Visa |
| 2 | ПУАТ «ФІДОБАНК» | «MoneXy», MasterCard, Visa |
| 3 | ПАТ «ОКСІ БАНК» | НСМЕП |
| 4 | ПАТ АКБ «ЛЬВІВ» | НСМЕП |
| 5 | ПОЛІКОМБАНК | НСМЕП |
| 6 | ПАТ «КБ „ХРЕЩАТИК”» | НСМЕП |
| 7 | АБ «ЕКСПРЕС-БАНК» | НСМЕП |
| 8 | ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» | НСМЕП |
| 9 | АТ «КІБ» | НСМЕП |
| 10 | ПАТ «МІБ» | НСМЕП |
| 11 | ПАТ «БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ» | НСМЕП, MasterCard, Visa |
| 12 | АТ «Ощадбанк» | «ГлобалМані», MasterCard, Visa |
| 13 | ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» | MasterCard |
| 14 | АБ «Південний» | Visa |
| 15 | ПАБ «АСТРА БАНК» | Visa |
| 16 | ПАТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК» | MasterCard, Visa |
| 17 | ПАТ «БАНК ВОСТОК» | MasterCard, Visa |
| 18 | ПАТ «БАНК ФОРВАРД» | MasterCard, Visa |
| 19 | ПАТ «БАНК «ЮНІСОН» | MasterCard |
| 20 | ПАТ «УКРСОЦБАНК» | MasterCard, Visa |
| 21 | ПАТ «БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ» | «WebMoney.UA» |
| 22 | ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» | «WebMoney.UA» |

Погоджуючись із думкою Ю. Янюка, зазначимо, що «велику частину на міжнародному фінансовому ринку займають міжнародні платіжні системи, засновані компаніями-нерезидентами, юрисдикція яких містить ліберальніші регуляторні вимоги, ніж в Україні. З огляду на можливості Інтернету, такі системи можуть досить ефективно функціонувати поза межами юрисдикції України, що створює перешкоди для українських компаній у цьому сегменті та погіршує конкурентні можливості вітчизняних підприємств на міжнародному ринку» [1].

Вибір конкретного виду електронних грошей і (або) платіжної системи залежить від ба-

гатьох факторів: чи здійснюються розрахунки в межах однієї країни, чи пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта господарювання; наявність пунктів поповнення рахунків електронних грошей (електронних гаманців) і пунктів обміну умовних одиниць тієї чи іншої платіжної системи; зручність користування, наявність служби підтримки, швидкість реагування розробників системи на виникнення збоїв процедури розрахунків та інші [2].

Проте використання електронних грошей як засобу платежу на сучасному етапі розвитку економіки безперечно має більше переваг, ніж недоліків.

До переваг використання електронних грошей зараховують: високий ступінь анонімності, можливість здійснення міжнародних розрахунків, високий рівень безпеки під час здійснення платежів, миттєвість оплати, швидкість отримання даних про рух грошових потоків в електронному вигляді, безвідкличність платежу, скорочення витрат на проведення розрахункових операцій, зручний та цілодобоводоступний сервіс, можливість переказувати малі суми («мікроплатежі»).

До недоліків розрахунків електронними грошима можна зарахувати значні, порівняно із комісією банку, витрати на конвертацію електронних грошей у готівку; ризики шахрайства; зберігання грошей власників гаманців на рахунках юридичних осіб; недосконале чинне законодавство, згідно із вимогами якого здійснювати розрахунки електронними грошима може обмежена кількість суб'єктів господарювання; сума грошей на електронному гаманці є лімітованою.

Зазвичай, компанії-оператори платіжних систем зберігають гроші власників електронних гаманців на своїх рахунках у банках. Оскільки це не внески громадян, а рахунки юридичних осіб, то у банках на них не поширюється дія системи страхування внесків. І якщо банк втратить ліцензію, одержати ці гроші навряд чи вдасться. Компанії-оператори платіжних систем вибирають найбільш великі та надійні банки. Імовірність втрати такими банками ліцензії й навіть зупинки платежів дуже низька. Однак, наприклад, серйозно зменшити максимальну суму зняття грошей з електронного гаманця банк, загалом, може [3].

Відповідно до Положення про електронні гроші № 481 від 04.11.2010 р., емітент зобов'язаний визначати суму електронних грошей на електронному пристрої, що є в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог:

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 4000 грн;
- сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 14000 грн.

Користувачі мають право використовувати електронні гроші для здійснення розрахунків за допомогою електронного пристрою, який поповнюється і перебуває в розпорядженні користувача на суму до 62 тис. грн протягом календарного року. До розрахунку цієї суми не включаються електронні гроші, погашені на вимогу користувача протягом календарного року.

Недосконалість нормативно-правового регулювання обліку та оподаткування операцій із електронними грошима стосується таких питань:

- формування та узагальнення інформації про електронні гроші за субрахунками другого порядку та в аналітичному обліку;
- оподаткування операцій, пов'язаних із використанням електронних грошей, у тому числі суб'єктами господарювання, що сплачують єдиний податок.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. При цьому з метою бухгалтерського обліку не визнаються електронними грошима наперед оплачені картки одноліткового використання: дисконтні картки торговців, картки автозаправних станцій, квитки для проїзду в міському транспорті тощо, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами.

Облік електронних грошей ведеться на субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» відображаються операції з електронними грошима, які здійснюють комерційні агенти та користувачі, відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України та правил використання електронних грошей, узгоджених із Національним банком України.

При безпосередньому придбанні товару за допомоги картки з використанням електронних грошей застосовується субрахунок під-

звітних осіб 372, згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків, рахунки 30, 31, 33 не кореспондують із рахунками 2-го класу, рахунок 33 не кореспондує із рахунком 64, щоб відобразити ПДВ або сплату податків. Отже, суттєво обмежено використання субрахунку 335 [4].

Також слід передбачити можливість ведення на підприємстві аналітичного обліку за такими напрямками: за обраною платіжною системою (наприклад, WebMoney – система миттєвих інтернет-розрахунків), за умовною валютою електронного гаманця (наприклад, відповідно до системи WebMoneyTransfer: U – кошелёк – WMU (гривня), R-кошелёк – WMR (російський рубль), Z-кошелёк – WMZ (долар США), E-кошелёк – WME (євро), B-кошелёк – WMB (білоруський рубль), G-кошелёк – WMG (золото) [5].

Отже, впровадження субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» повністю, не вирішило суперечностей щодо обліку електронних грошей.

Щодо особливостей оподаткування суб'єктів господарювання, що знаходяться на єдиному податку та бажають використовувати електронні гроші, варто зазначити, що згідно зі ст. 291 ПКУ платники єдиного податку повинні здійснювати розрахунки за товари (роботи, послуги) виключно у грошовій формі (готівковій та/або безготівковій), також єдиноплатникам заборонені бартерні розрахунки та розрахунки із використанням векселів. Враховуючи те, що електронні гроші наразі не є жодною із дозволених форм розрахунків, їх використання є нелегітимним. З огляду на це, фізичні особи – платники єдиного податку не можуть здійснювати розрахунки за товари (роботи, послуги) через електронні платіжні системи. У разі ж використання платником єдиного податку у своїй діяльності електронних грошей, він зобов'язаний сплачувати податок за ставкою 15 %. Водночас у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні одним із пріоритетних напрямів розвитку держави до 2020 р. визначено розвиток електронної економіки, що дозволяє сподіватися, що в майбутньому ці законодавчі обмеження будуть усунені.

Проблеми можливих зловживань із електронними грошима розглядає Е. Бобров [6], автор дослідження наводить приклад ситуації, коли отримані суб'єктом господарювання електронні гроші не оприбутковуються у банківській установі та автоматично перестають бути об'єктом оподаткування. Також Е. Бобров зазначає, що «електронні гаманці поки що не контролюються податковими органами, відповідно, поки що не може бути жодних претензій з їх боку щодо напрямів використання електронних грошей та, відповідно, їх оподаткування у повному обсязі, як було описано вище. Навіть якщо податкові органи отримають інформацію про електронний гаманець, то це їм нічого не дасть, оскільки «страждає» нормативно-доказова база».

Отже, в Україні необхідно усунути неврегульовані питання щодо обігу електронних грошей, доступу до ринку емітентів різних форм власності, проведення розрахунків електронними грошима між фізичними, юридичними особами, державними органами, поширення розрахунків електронними грошима найбільш використовуваних у світі платіжних систем. Вищевказані зміни прискорять розвиток електронної комерції та приведення законодавства України у відповідність до директив Європейського Союзу, забезпечать рівні умови конкуренції та скасування надмірних бар'єрів щодо початку діяльності на ринку електронних грошей. Обмеження для використання електронних грошей усіма суб'єктами господарювання стримують розвиток електронних платежів, ділової активності суб'єктів ринку, зручності та мобільності ведення бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Янюк Ю. Електронні гроші в Україні / Ю. Янюк // Юридична Газета. – 2013. – № 35–36. – С. 32 – 33.
Yaniuk Iu. Elektronni hroshi v Ukraini / Iu. Yaniuk // Yurydychna Hazeta. – 2013. – № 35–36. – S. 32 – 33.
2. Радченко М. А. Особливості відображення електронних грошей в обліку / М. А. Рад-

- ченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 1 (45). – Т. 2. – С. 121–124.
- Radchenko M. A. Osoblyvosti vidobrazhennia elektronnykh hroshei v obliku / M. A. Radchenko // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika. – 2015. – Vyp. 1 (45). – T. 2. – S. 121–124.
3. Цветкова Н. Електронні гроші, їх переваги та недоліки [Електронний ресурс] / Н. Цветкова. – Режим доступу: http://www.uфин.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm. – Назва з екрана. – Станом на 30.11.2015.
- Tsvietkova N. Elektronni hroshei, yikh perevahy ta nedoliky [Elektronnyi resurs] / N. Tsvetkova. – Rezhym dostupu: http://www.uфин.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm. – Nazva z ekrana. – Stanom na 30.11.2015.
4. Шпирко О. М. Електронні гроші як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства / О. М. Шпирко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 1 (42). – С. 197–200.
- Shpyrko O. M. Elektronni hroshei yak ob'iekt bukhgalterskoho obliku pidpriemstva /
- O. M. Shpyrko // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika. – 2014. – Vyp. 1 (42). – S. 197–200.
5. Гончарук М. О. Специфіка облікового відображення електронних грошей [Електронний ресурс] / М. О. Гончарук. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/2668/1/3.pdf/>. – Назва з екрана. – Станом на 30.11.2015.
- Honcharuk M. O. Spetsyfika oblikovoho vidobrazhennia elektronnykh hroshei [Elektronnyi resurs] / M. O. Honcharuk. – Rezhym dostupu: <http://eztuir.ztu.edu.ua/2668/1/3.pdf/>. – Nazva z ekrana. – Stanom na 30.11.2015.
6. Бобров Е. Електронні гроші + єдиний податок = український «податковий рай» [Електронний ресурс] / Е. Бобров. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=228&ArtID=772/>. – Назва з екрана. – Станом на 30.11.2015.
- Bobrov E. Elektronni hroshei + yedynyi podatok = ukrainskyi «podatkovyi rai» [Elektronnyi resurs] / E. Bobrov. – Rezhym dostupu: <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=228&ArtID=772/>. – Nazva z ekrana. – Stanom na 30.11.2015.

В. А. Кулик, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). *Учет и налогообложение операций с электронными деньгами в Украине.*

Аннотация. *Сегодня все больше внимания уделяется современным системам платежей, включая платежи, осуществляемые с помощью электронных денег. При этом особое внимание следует уделять проблемам бухгалтерского учета электронных денег. Цель статьи – раскрытие проблем учета хозяйственных операций, отображающих движение электронных денег и предложение путей их решения. Большинство наиболее популярных в мире систем электронных денег являются нелегальными в Украине. Украинские предприятия, осуществляющие транзакции с использованием электронных денег, сталкиваются с рядом ограничений. Представленные проблемы замедляют развитие рынка электронных денег в Украине. Таким образом, гармонизация национального законодательства, регламентирующего обращение электронных денег в Украине, с международным является обязательным условием развития рынка электронных денег в Украине.*

Ключевые слова: бухгалтерский учет, электронные деньги, рынок электронных денег.

V. Kulyk, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). *Accounting and taxation of operations with e-money in Ukraine.*

Summary. Nowadays, more and more attention is paid to the development of modern payment systems, such as e-money. Particular attention should be paid to accounting transactions with e-money. **Aims and Objectives:** Disclosure issues connected with e-money accounting offering their solutions. The most popular international e-money systems are illegal in Ukraine. The majority of Ukrainian enterprises has significant limitations in e-money transactions. These problems slow down e-money development in Ukraine. The harmonization of national legislation in e-money with international one is an obvious condition of e-money market development in Ukraine.

Keywords: accounting, e-money, e-money market.